

УЛОГА ПАРТИЦИПАЦИЈЕ ЛОКАЛНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ У ОДРЖИВОМ КОРИШЋЕЊУ ПРИРОДНИХ РЕСУРСА НАЦИОНАЛНОГ ПАРКА ТАРЕ

ЈЕЛЕНА ТОМИЋЕВИЋ
МАРИНА МИЛОВАНОВИЋ
WERNER KONOLD

Извод: Национални парк Тара, један је од највећих центара биодиверзитета на Балкану. Планина Тара проглашена је за Национални парк 1981. године и од тада локалне заједнице искључене су из процеса управљања природним ресурсима. У теорији, локалне заједнице морају активно да учествују у управљању заштићеним природним добрима, а њихове потребе и аспирације морају се узети у обзир, ако биодиверзитет жели да се успешно очува.

Овај рад проучава улогу партиципације локалне заједнице у одрживом коришћењу природних ресурса НП Таре. Већина испитаника показала је позитиван став према укључивању у управљању природним ресурсима. Студија показује потребу развоја локалне заједнице, обезбеђивање образовања и укључивања локалног становништва у процес партиципације, како би држава добила подршку локалне заједнице и, како би се, обезбедили дугорочни циљеви заштите биодиверзитета.

Кључне речи: Национални парк Тара, заштићено природно добро, локална заједница, одрживо коришћење природних ресурса, партиципација.

THE ROLE OF LOCAL COMMUNITY PARTICIPATION IN SUSTAINABLE UTILIZATION OF NATURAL RESOURCES OF TARA NATIONAL PARK

Abstract: The Tara National park (TNP) represents one of the main centers of biodiversity in the Balkan region. The mountain Tara as established was a National park in 1981 and from the time of its inception the local communities were antagonistic towards it.

In theory, there has been increasing recognition that local communities must be actively involved in the management of protected areas, and their needs and aspirations must be taken into consideration if biodiversity is to be conserved successfully.

This paper examines the role of local community participation towards sustainable utilization of natural resources in Tara National park. Most respondents expressed positive attitudes towards participation in management of natural resources in TNP. The study shows a need to include community development, educational generation, to assure participation of local-people if the state wants to win the support of local communities for long-term biodiversity conservation goals.

Key words: Tara NP, protected area, local community, sustainable utilization of natural resources, participation.

др Јелена Томићевић, асистентки управник, мр Марина Миловановић, асистентки, Шумарски факултет, Београд.

Prof. Dr. Werner Konold, Institut für Landespflege, Fakultät für Forst-und Umweltwissenschaften, Albert-Ludwigs-Universität, Freiburg.

1. УВОД

До краја седамдесетих година, пропагирана је централизована контрола и искључење локалног становништва из подручја заштићених природних добара у име очувања биодиверзитета (Colchester, M., 1996; Mehta, J. N. и Kellert, S. R., 1998). Креирање паркова, помогло је очувању неких угрожених биљних и животињских врста од истребљења (McNeely, J. A., 1989; Heinen, J. T. и Yonzon, P., 1994). Међутим, док је законодавна политика искључивања заштитила неке угрожене врсте од истребљења, локално становништво трпело је последице сиромаштва због лишавања природним ресурсима (Parry, D. и Campbell, B., 1992; Gurung, C. P., 1995; Vedeld, P., 2002; Weladji, R. B. и Tchamba, M. N., 2003). Као резултат, биодиверзитет је, често, неодговарајуће заштићен таквим искључивим приступом.

Укључивање локалних заједница у процес управљања природним ресурсима, покренула је неколико развојних програма који се базирају на разумевању односа између заштићених природних добара и различитих интересних група (Nemark, D. *et al.* 1993; Fi allo, E. A. и Jacobson, S. K., 1995; Ite, U. E., 1996; Sah, J. P. и Heinen, J. T., 2001; Obiri, J. A. F. и Laes, M. J., 2002). Следећи ове развојне програме појавила се нова законодавна политика која је тежила да представи учешће јавности у процесу планирања, одлучивања и управљања заштићеним природним добрима. Успех нове заштитне политике зависи од тога да ли су различите интересне групе позитивно или негативно оријентисане према програмима и политици заштите (Walpole, M. J. и Goodin, H. J., 2001). Зато, став различитих интересних група према заштићеном природном добру, као и према политици заштите која се спроводи у заштићеним подручјима важан је елемент за одрживо управљање и очување природних ресурса (Kaus, A., 1993; Weladji, R. B. *et al.* 2003).

Укључивање локалне заједнице, као и препознавање традиционалних вредности локалног становништва, представљају основу за успех развојних пројеката (Alexander, S. E., 2000). Уопштено говорећи, став локалног становништва према заштити природних ресурса може да се побољша повећањем користи, односно, добијањем користи подржавањем мера заштите и укључивањем локалних заједница директно у процес одлучивања (Parry, D. и Campbell, B., 1992).

Упркос потреби да се локално становништво укључи у процес партиципације и сарадње, у Србији постоји централизован приступ у планирању и управљању заштићеним природним добрима. Посебно, планирање и управљање националним парковима карактерисано је 'top-down' приступом. У циљу разумевања односа између локалног становништва и заштићеног природног добра, у овој студији, село Растиште у оквиру Таре Националног парка узето је за пример.

Студија описује социо-економске услове локалног становништва, став локалног становништва о партиципацији и сарадњи са администрацијом НП, као и став о Тари као заштићеном природном добру. Неколико карактеристика издвајају село Растиште у оквиру Таре Националног парка за област истраживања:

- локално становништво села Растиште није прихватило формирање Националног парка Тара унутар граница њиховог приватног власништва, а са друге стране, упркос тој чињеници, држава је прогласила и основала парк без сагласности локалног становништва, које је остављено маргинализовано и искључено из процеса одлучивања и управљања Националним парком.

- подручје карактерише лош социо-економски статус, па су становници принуђени да се баве различитим активностима. Међутим, посебан проблем који је наглашен у селу су миграције становништва, које проузрукују различите промене, како у природној, тако и у социјалној средини.

Циљ студије је да се испитају ставови и опажања локалног становништва према Тари Националном парку, однос према учешћу у управљању природним ресурсима и да се идентификују елементи који утичу на позитиван став према заштити, односно према Тари НП.

1.1. Област истраживања

Подручје Националног парка Тара налази се између $43^{\circ} 52'$ и $44^{\circ} 02'$ северне географске ширине и $19^{\circ} 15'$ и $19^{\circ} 38'$ географске дужине источно од Париза. Национални парк Тара покрива највећи део планине Таре, која се налази на крајњем западу Србије и захвата подручје ограничено лактастим током реке Дрине између Вишеграда и Бајине Баште. Она припада делу старовлашких планина (Старовлашко-Рашка висија) (Гајић, М., 1989). Национални парк Тара обухвата површину од 19175 ha.

Слика 1- Село Растиште на територији Националног парка Тара.
Figure 1- Village - Rastište within the territory of the Tara National Park.

Политички, у целини припада општини Бајина Башта, а простире се на десет катастарских општина, и то, на две у комплетној површини (Растише и Јагоштица), (слика 1) и у осам мањом и већом површином (Перућац, Бесеровина, Заовине, Рача, Мала Река, Солотуша, Зауглине и Коњска Река) (Гајић, М., 1989). Национални Парк Тара проглашен је заштићеним добром 1981. године, усвајањем првог Закона о Националном парку Тара (Службени гласник СРС бр. 41/81) (Јавно предузеће “Национални парк Тара”, 2002а).

Полазни показатељи при вредновању и проглашењу простора у заштићено добро су изражени биодиверзитет, богатство биљног и животињског света, очуване ретке и реликтне врсте, најквалитетније мешовите шуме четинара и лишћара у Србији, изражени планински врхови и гребени, импозантни кањони, квалитетне воде и живи свет у њој, као и богато културно-историјско наслеђе (Јавно предузеће “Национални парк Тара”, 2002б).

У оквиру територије НП у комплетној површини припадају села Растиште и Јагоштица. Међутим, село Растиште представља највеће и најраспрострањеније село на подручју Таре. У периоду од 1948-1981. године становништво са подручја Таре смањено је за око 5000, од чега је око 900 или 17.2% на подручју самог Националног парка (Завод за заштиту природе Србије, 2002). Растиште броји 107 домаћинства и 285 становника (Републички завод за статистику, 2004). Основна занимања становника су пољопривреда и шумарство. Мањи број становника има стално запослење, углавном у шумарству. У осталим делатностима могућност запошљавања је врло ограничена. Због тога је врло изражен механички одлив становништва, који поред ниског прираштаја подручје, чини изразито миграционим (Гајић, М., 1989). Опадајућа тенденција кретања становништва последица је неразвијености подручја и отежаног запошљавања на локалном подручју, тако да су миграторна кретања усмерена ка развијеним срединама (Завод за заштиту природе Србије, 2002).

2. МЕТОД

2.1. Метод интервјуа

Интервјуисање домаћинстава спроведено је у периоду април-мај 2003. године. Упитник је пажљиво припремљен, јер је узет у обзир антагонизам становништва према заштићеном природном добру, као и старосна структура локалног становништва. У просеку, сваки интервју трајао је између четрдесет минута и једног сата. Током теренског истраживања у селу Растиште испитивање је у целости обављено у свим одабраним домаћинствима.

Према последњем попису становништва из 2002. године, 107 домаћинства регистровано је у Растишту. Укупан број интервјусаних био је 65, што представља 60% од укупног броја пописаних домаћинстава. Сврха упитника односила се на разумевању односа како локално становништво повезује своје могућности, вештине и знања са различитим доступним ресурсима и како њихова средства за живот утичу и креирају став према заштићеном

природном добру. Такође, циљ студије је да идентификује кључне елементе који утичу на позитиван став према заштити и партиципацији локалног становништва у управљању природним ресурсима Националног парка Тара.

У овом истраживању, од испитаника су узета демографска, социо-економска обележја (издвојене су само неке од варијабли/фактора који се односе на став локалног становништва према Тари Националног парка): пол испитаника, године испитаника, образовање/број деце на школовању, рад за НП, однос са НП/став о заштити, конфликт. Постављена су питања о њиховом односу према Тари Националног парка, односно њихов став према Тари као заштићеном природном добру. Такође, испитаници су интервјуисани о питању конфликта са НП, њиховом ставу према сарадњи и партиципацији у управљању природним ресурсима заједно са надлежном администрацијом Националног парка.

Упитник се састојао од мешавине отворених питања, алтернативних и питања с вишеструким избором. Комбинација мешавине наведених врста питања коришћена је да би се испитале различите димензије ставова испитаника и нарочито да би се добила тачна информација. На пример, ако би се само користила питања с вишеструким избором, онда би се обично инхибирао испитаник и онемогућио да да своје мишљење на свој начин и својим речима, зато је изабрана комбинација различитих типова питања.

2.2. Анализа

Анализа интервјуа у основи је заснована на идентификацији обрасца у оквиру сакупљених података, као и на идентификацији социо-економских варијабли које показују позитиван став према Тари Националног парка.

Добијени подаци анализирани су у две фазе. У првој фази урађена је транскрипција свих 65 интервјуа коришћењем програма MSWord-a. У другој фази, коришћен је статистички програм SPSS (Statistical Package for Social Sciences), верзија 10.0. Сакупљени подаци обрађени су методом дескриптивне статистике и методом корелације.

У другој фази, издвојене социо-економске варијабле кодиране су на следећи начин: пол испитаника кодиран је "1" и "2" за "мушки" и "женски пол". Године испитаника кодиране су категоријама "2", "3", "4" и "5" за "20-34 год.", "35-49 год.", "50-64 год." и "преко 64 год.". Варијабле образовање и конфликт кодиране су: "1" и "2" за "не" и "да". Варијабла однос са НП/став о заштити кодирана је са "1" и "2" за "негативан" и "позитиван". Корелација међу постављеним варијаблама приказана је у табели 1.

Примењена је непараметријска метода корелације рангова са Спирмановим коефицијентом рангова (Кенделовим коефицијентом рангова долази се до истих закључака о значајности). Овај тест примењен је због његове апликативности у испитивању социјалних ставова (Вукковић, Н., 1997).

3. РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

На примеру Националног парка Тара, покушали смо да установимо који елементи су битни за постизање одрживог управљања заштићеним природним добром.

У теорији, велики број литературе подржава процесе партиципације локалне заједнице у управљању природним ресурсима (Mukherjee, S.D. и Gangopadhyay, P.B., 1997; Nhira, C. *et al.* 1998; Prati ma, P. и Jattan, S.S., 1999; Wily, L.A. *et al.* 2000), а успех локалне заједнице да одрживо управља природним ресурсима лежи у способности владе да преда и овласти управљање на локалном нивоу (Murphree, M.M., 2000; Wily, L.A. и Mba ya, S., 2001). Међутим, ови процеси често су веома комплексни.

Сумирајући резултате добијене методом интервјуа постало је јасно да су се демографски и социо-економски услови протеклих година знатно променили и да су утицали на ставове локалног становништва према Националном парку. За одређивање демографских и социо-економских варијабли које објашњавају зашто неки испитаници имају позитивнији став према заштити, примењена је непараметријска метода корелације рангова са Спирмановим коефицијентом рангова (табела 1).

Табела 1- Корелација између варијабли- село Растіште.

Table 1- Correlations between variables - Rastište village.

Variable	2	3	4	5	6
1. gender/пол	нс	нс	нс	-.251*	нс
2. age/година		нс	-.364**	-.353**	нс
3. education/образовање			нс	.348**	нс
4. ork for NP/рад за НП				.841**	нс
5. relationship ith NP/ attitudes toards conservation /става о НП					-.327**
6. conflict/konflikt					

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed),

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

[1] The grey colour indicates that the correlations between variables is significant; (ns = not significant). The bold numbers indicates the correlation results between variables in relation to attitudes toards conservation in Tara National Park.

[1] Сива боја показује да је корелација између варијабли сигнификантна; (нс=не сигнификантна). Болдовани бројеви показују сигнификантну корелацију између варијабли које се односе на став према заштити Националног парка Тара.

Спирманов коефицијент корелације између пола испитаника и везе са националним парком је: $-.251^*$ (ДФ=65, $p < .05$), што значи да жене имају лошију везу са НП, а негативан став према заштити, док мушкарци имају позитивнији став према заштити. Корелација између варијабле-године испи-

таника и варијабле-веза са националним парком, износи: $-.353^{**}$ (ДФ=65, $p<.01$) и показује да старији испитаници имају лошију везу са НП и негативнији став према заштити. Негативна корелација значи да је у супротном смеру од постављеног сета вредности варијабле, што у конкретном случају значи да млађи испитаници имају позитивнији став према заштити. Корелација између варијабле образовање и веза са НП износи: $.348^{**}$ (ДФ=65, $p<.01$), јасно показује да варијабла образовање има значајан утицај на позитиван став према заштити. Испитаници који раде за НП имају и позитиван став према заштити, коефицијент корелације износи: $.841^{**}$ (ДФ=65, $p<.01$). Истраживања у селу Растиште показују да конфликт између локалног становништва и НП постоји и корелација између варијабле конфликт и везе са НП је негативна : $-.327^{**}$ (ДФ=65, $p<.01$), што такође показује да испитаници који имају добре односе са НП и позитивним ставом према заштити нису у конфликту са НП.

На позитиван став локалног становништва према Тари НП као и заштити природних ресурса у селу Растиште, значајно утиче варијабла године испитаника и варијабла рад за НП (табела 1). Утицај варијабле рад за НП на позитиван став према заштити, вероватно је резултат добијене користи који радници примају од јавног предузећа Тара НП. Истраживања показују да је корист један од подстицаја за локално становништво да прихвати заштиту природних ресурса позитивно. Корелација између користи и позитивног става према заштити потврђена је у многим случајевима (De Boer, E. и Ba u e t e, D.S., 1998; Gill in g h a m, S. и Lee, Ph.C., 1999; Ham il t o n, A. *et al.* 2000; Ab b o t, J.I.O. *et al.* 2001; Meh t a, J.N. и He i n e n, J.T., 2001). Такође, варијабла 'пол испитаника' показује утицај на став према заштити. Мушкарци су имали позитивнији став према НП у поређењу са женама (табела 1). У сличним истраживањима, Sah и He i n e n (2001) показују да варијабла пол испитаника има значајан утицај на став према заштити.

Образовање, такође, има позитиван утицај на заштиту. Образовање је наведено код многих аутора као главни разлог позитивног става према заштићеном природном добру. Образовање је само једна варијабла која може да има снажан ефекат на став према заштити (Fi a l l o, E.A. и Ja s o b s o n, S.K., 1995; Gil l in g h a m, S. и Lee, Ph.C., 1999).

Изненађујуће је да је само 13.8% испитаника села Растиште изјавило да је у конфликту са Националним парком (табела 2). Међутим, наведени су многи проблеми који се односе пре свега на забрану и ограничења коришћења природних ресурса. Зато, партиципацијом, односно, укључивањем локалног становништва у процес управљања Националног парка, може се допринети подршци и унапређивању одрживог развоја и очувања Националног парка Таре.

Табела 2- Број и проценат испитаника у селу Расташће који су у конфликту са НП (n=65).

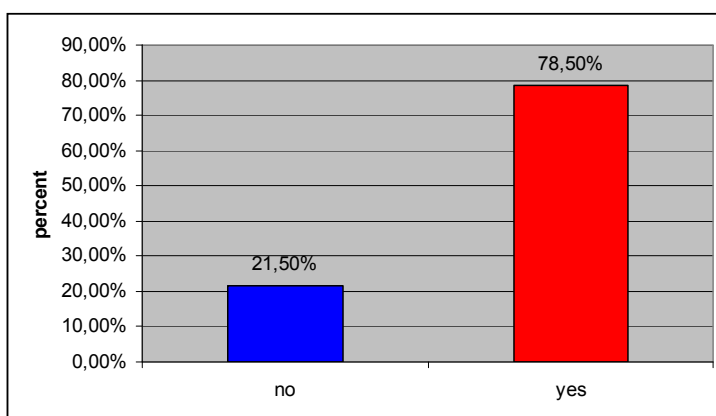
Table 2- The number and percentage of households in Rastište mentioning conflicts with the NP (n=65).

<i>Расшашће</i>	<i>Frequency Фреквенција</i>	<i>Percent Процент</i>
<i>no не</i>	56	86.2
<i>yes да</i>	9	13.8
<i>Total number of respondents Укупан број испитаника</i>	65	100.0

Question no. 1 Are you in conflict with the NP Tara?

Питање бр. 1 Да ли имате конфликт са НП Тара?

Локално становништво је потпуно маргинализовано из процеса политичког одлучивања јер је држава прогласила подручје Таре Националним парком без сагласности људи који живе на овом подручју. Због тога је, још од 1981. године, локално становништво имало негативан став према националном парку Тара, као заштићеном природном добру. Међутим, резултати показују да испитаници који имају добре односе са НП, или који имају позитиван став према заштити немају конфликт са НП (табела 1). Резултати ове студије показују да је став локалне заједнице према сарадњи и партиципацији са администрацијом Националног парка позитиван (графикон 1). 78.5% испитаника изразило је жељу да буде укључено у управљање Националним парком Тара.

Графикон 1- Резултати испитивања који показују однос према партиципацији / сарадњи локалног становништва и НП.

Diagram 1- The survey results pertaining to the participation/cooperation between the locals and the NP.

4. ЗАКЉУЧЦИ

Разумевање односа између локалног становништва и заштићеног природног добра, као и познавање конфликта између становништва и заштићеног подручја, потребни су да би се креирала стратегија одрживог управљања заштићеним природним ресурсима. Обезбеђивање подршке локалног становништва према заштићеном подручју постало је веома важан елемент за очување биодиверзитета. Значајан број аутора наводи партиципацију локалног становништва као кључни елемент у стратегији заштите природних ресурса (Kiss, 1990; Durbin и Ralambo, 1994; Harpold, 1995; Rihoу, 1995; Alpert, 1996; Heinen, 1996).

Улога партиципације локалних заједница у управљању широко је разматрана као средство одрживог управљања природним ресурсима.

Уједно, нове законске политике промовисале су учешће јавности у планирању, одлучивању и управљању заштићеним природним ресурсима. Такође, ставови и перцепције локалног становништва према заштићеном подручју представљају важан елемент за одрживу заштиту природних добара. Због тога, у овом истраживању су разматрани ставови локалног становништва према Националном парку Тара и добијени су резултати који показују могућности побољшања односа који ће допринети одрживом управљању Националног парка Тара.

Резултати студије показују да су ставови локалног становништва према заштићеном природном добру под значајним утицајем варијабли образовања, пол испитаника, година испитаника и рада за НП.

Локално становништво показало је да има позитиван став према Тари Националном парку упркос чињеници да је имало озбиљне економске губитке још од времена формирања националног парка. Ово се може делимично објаснити и претпоставком да природни ресурси Таре представљају посебну исконску вредност за локално становништво, а такође, корист од јавног предузећа Тара Национални парк доприноси да став локалног становништва буде позитиван.

Образовање, као и програми подизања еколошке свести, треба да су усредсређени на локално становништво у циљу учешћа локалног становништва у програмима заштите и управљања природним ресурсима. Приступ учешћа становништва показао се у многим случајевима веома успешним, посебно у ситуацијама где су циљеви процеса јасни и где је присутан позитиван став према заштити. Зато се као средство у представљању одрживог управљања природним ресурсима и могућностима обезбеђивања подршке укључивања локалног становништва у очувању заштићених природних добара предлажу и ова средства.

ЛИТЕРАТУРА:

- Abbot, J.I.O., Thomas, D.H.L., Gardner, A.A., Neba, S.E. and Khen, M., (2001): Understanding the links between conservation and development in the Bamenda highlands, Cameroon. *World Development* 29: 1115–1136.
- Alexander, S.E., (2000): Resident attitudes towards conservation and black howler monkeys in Belize: the Community Baboon Sanctuary. *Environmental Conservation* 27 (4): 341-350.
- Alpert, P., (1996): Integrated conservation and development projects. *Bioscience* 46 (11): 845–855.
- Colchester, M., (1996): Beyond “participation”: indigenous peoples, biological diversity conservation and protected area management. *Unasylva* 186: 33-39.
- De Boer, F. and Baute, D.S., (1998): Natural resource use, crop damage and attitudes of rural people in the vicinity of the Maputo Elephant Reserve, Mozambique. *Environmental Conservation* 25: 208–218.
- Durbin, J.C. and Ralambo, J.A., (1994): The role of local people in the successful maintenance of protected areas in Madagascar. *Environmental Conservation* 21(2): 115–120.
- Fiallo, E.A. and Jacobson, S.K., (1995): Local communities and protected areas: attitudes of rural residents towards conservation and Machalilla National Park, Ecuador. *Environmental Conservation* 22: 241-249.
- Гајић, М., (1989): *Флора Националног Парка Тара*. Шумарски факултет и Шумарска секција Бајина Башта, Београд.
- Gillingham, S. and Lee, Ph. C., (1999): The impact of wildlife-related benefits on the conservation attitudes of local people around the Selous Game Reserve, Tanzania. *Environmental Conservation* 26 (3): 218-228.
- Gurung, C.P., (1995): People and their participation: new approaches to resolving conflicts and promoting cooperation. In: McNeely, J.A. (ed.) *Expanding Partnership in Conservation*. Island Press, Washington DC, USA, pp.223-233.
- Hamilton, A., Cunningham, A., Byarugaba, D. and Kayanja, F., 2000. Conservation in a region of political instability: Bindi Impenetrable forest, Uganda. *Conservation Biology* 14: 1722–1725.
- Happold, D.C.D., (1995): The interaction between humans and mammals in Africa in relation to conservation: a review. *Biodiversity and Conservation* 4: 395–414.
- Heinen, J.T., (1996): Human behavior, incentives and protected area management. *Conservation Biology* 10: 681–684.
- Heinen, J.T. and Yonzon, P., (1994): A review of conservation issues and programs in Nepal: from a single species focus toward biodiversity protection. *Mountain Research and Development* 14 (1): 61 – 76.
- Ite, U.E., (1996): Community perception of the Cross River National Park, Nigeria, *Environmental Conservation* 23: 351-357.
- Јавно предузеће “Национални парк Тара” (2002а) Програм заштите и развоја подручја Националног парка Тара за период 2002-2006 година, Јавно предузеће “Национални парк Тара”, Бајина Башта, стр. 1.
- Јавно предузеће “Национални парк Тара” (2002б) Програм заштите и развоја подручја Националног парка Тара за 2003 годину, Јавно предузеће “Национални парк Тара”, Бајина Башта, стр.1-2.
- Kaus, A., (1993): Environmental Perceptions and Social Relations in the Mapimí Biosphere Reserve. *Conservation Biology* 7 (2): 398-406.
- Kiss, A., (1990): *Living with wildlife, wildlife Resource Management with Local Participation in Africa*. World Bank Technical Paper 130, World Bank, Washington, DC, USA.
- McNeely, J.A., (1989): Protected areas and human ecology: how national parks can contribute to sustaining societies of the twenty-first century. In: Western, D. and Pearl, M.C. (ed.)

- Conservation for the Twenty-first Century*. Wildlife Conservation International/New York Zoological Society, New York, pp. 150 – 157.
- Mehta, J.N. and Kellert, S.R., (1998): Local attitudes toward community-based conservation policy and programmes in Nepal: a case study in the Makalu-Barun Conservation Area. *Environmental Conservation* 25 (4): 320-333.
- Mehta, J.N. and Heinen, J.T., (2001): Does community-based conservation shape favorable attitudes among locals? An empirical study from Nepal. *Environmental Management* 28: 165–177.
- Mukherjee, S.D. and Gangopadhyay, P.B., (1997): Is handing over forests to local communities a solution to deforestation? Experience in Andhra Pradesh, India. *Indian Forester* 123: 460–471.
- Murphree, M.M., (2000): Community-based conservation: old ways, new myths and enduring challenges. Keynote paper, Conference on African Wildlife Management in the New Millennium. 13–15 December 2000. College of African Wildlife Management, Mewka, Tanzania.
- Newmark, D., Leonard, N.L., Sariko, H.I. and Gamassa, D.G.M., (1993): Conservation attitudes of local people living adjacent to five protected areas in Tanzania. *Biological Conservation* 63: 177–183.
- Nhira, C., Baker, S., Gondo, P., Mangono, J.J. and Marunda, C., (1998): *Contesting Inequality in Access to Forests, Policy that works for Forests and People Series No. 5: Zimbabwe*. Centre for Applied Social Services and Forestry Commission, Harare and International Institute for Environment and Development, London, UK.
- Obiri, J.A.F. and Lawes, M.J., (2002): Attitudes of coastal-forest users in Eastern Cape Province to management options arising from the South African forest policies. *Environmental Conservation* 29 (4): 519-529.
- Parry, D. and Campbell, B., (1992): Attitudes of rural communities to animal wildlife and its utilization in Chobe Enclave and Mababe Depression, Botswana, *Environmental Conservation* 19 (3): 245-252.
- Pratima, P. and Jattan, S.S., (1999): Participatory forest management to meet basic needs of forest dependent communities. *Indian Forester* 125: 895–902.
- Републички завод за статистику (2004) Попис становништва, домаћинства и станова у 2002, Становништво, Упоредни преглед броја становника по пописима 1948-2002. Подаци по насељима, 10, Република Србија, Републички завод за статистику, Београд.
- Rihoy, E., (1995): The Commons without the Tragedy? Strategies for Community Based Natural Resources Management in Southern Africa. Southern African Development Community, Wildlife Technical Coordination Unit, Lilonge.
- Sah, J.P. and Heinen, J.T., (2001): Wetland resource use and conservation attitudes indigenous and migrant peoples in Ghodaghodi Lake area, Nepal. *Environmental Conservation* 28 (4): 345-356.
- Службени гласник СРС бр.41/81
- Vedeld, P., (2002): The process of institution-building to facilitate local biodiversity management, NORAGRIC Working Paper 26, Agricultural University of Norway, As, Norway.
- Вуковић, Н., 1997. *ПЦ Веровајноћа и Сјајисјика*. Факултет организационих наука, Београд.
- Walpole, M.J. and Goodin, H. J., (2001): Local attitudes towards conservation and tourism around Komodo National Park, Indonesia. *Environmental Conservation* 28 (2): 160-166.
- Weladji, R.B. and Tchamba, M.N., (2003) Conflict between people and protected areas within the Bénoué Wildlife Conservation Area, North Cameroon. *Oryx* 37 (1): 72-79.
- Weladji, R.B., Moe, S.R. and Vedeld, P., (2003): Stakeholder attitudes towards wildlife policy and the Bénoué Wildlife Conservation Area, North Cameroon. *Environmental Conservation* 30 (4): 334-343.

- Wily, L.A. and Mbaya, S., (2001): *Land, People and Forests in Eastern and Southern Africa at the Beginning of the 21st Century*. IUCN, Nairobi, Kenya.
- Wily, L.A., Akida, A., Haule, O., Haulle H., Hozza, S., Kavishe, C., Luono, S., Mamke, P., Massae, P., Mae, S., Ringo, D., Makiya, M., Minja, M. and Riza, A., (2000): Community management of forests in Tanzania: A status report at the beginning of the 21st century. *Forest, Trees and People* 42: 36–45.
- Завод за заштиту природе Србије (2002) Резерват биосфере Тара, Завод за заштиту природе Србије, Београд, стр. 20.

THE ROLE OF LOCAL COMMUNITY PARTICIPATION IN SUSTAINABLE UTILIZATION
OF NATURAL RESOURCES OF TARA NATIONAL PARK

*Jelena Tomićević
Marina Milovanović
Werner Konold*

S u m m a r y

In recent times, the roles of local community participation in sustainable utilization of natural resources has come to the forefront of policy debate and academic research. In this connection, this paper examines the attitudes of local people towards participation as well as their attitudes regarding conservation in Tara National Park, based on 65 household interviews carried out in one local community, namely Rastište village. An understanding of the locals' attitudes towards conservation and participation are critical to the elaboration of successful new policies and sustainable conservation strategies. The analysis presented in this paper shows that the demographic and socio-economic conditions, which have changed in Tara National Park in recent years, have influenced people's attitudes towards the Tara national park and conservation as well as their attitudes regarding participation in Tara National Park. The findings identify which demographic and socio-economic variables (education, age, gender, employment) explain why some respondents hold more positive attitudes towards conservation in Tara National Park than others.

Local people's attitudes towards Tara National Park were found to be positive, despite experiencing serious economic losses and deprivation since its establishment. This can partly be explained by the local population's recognition of the intrinsic value of Tara's natural resources, and also by the receipt of certain benefits from the Tara National Park enterprise.

The results of this study indicate that education and awareness programmes should focus on local people in order to increase participation in conservation and management activities and to improve people's attitudes towards conservation and local environmental issues. The findings also suggest that benefits are an incentive for people to perceive conservation positively.